

Rumantsch è ina lingua naziunala, ma ina lingua parzialmain uffiziala da la Confederaziun, numnadamain en la correspundenza cun persunas da lingua rumantscha. La translaziun d'in relasch federal serva a l'infurmaziun, n'ha dentant nagina validitad legala.

Constituziun dal chantun Grischun

dals 18 da matg 2003/14 da settember 2003 (versiun dals 24 da settember 2014)¹

Nus, il pievel dal chantun Grischun,

conscients da nossa responsabladad avant Dieu sco er envers ils conumans e la natira,

cun l'intenziun da proteger la libertad, la pasch e la dignitad umana, da garantir la democrazia ed il stadi da dretg, da promover la prosperitad e la giustia sociala e da mantegnair in ambient intact per las generaziuns futuras,

cun l'intenziun da promover la trilinguitad e la varietad culturala e da mantegnair quellas sco part da l'ierta istorica,

ans da in la sequenta constituziun:

I. Disposiziuns generalas e princips da l'agir dal stadi

Art. 1

Il chantun
Grischun

Il chantun Grischun è in stadi da dretg liberal, democratic e social.

Art. 2

Relaziuns cun la
confederaziun,
cun ils chantuns
e cun l'exteriur

¹ El chantun Grischun è in chantun autonom da la confederaziun svizra.

² El sustegna la confederaziun en l'ademplement da sias incumbensas.

³ El collavura cun auters chantuns e cun l'exteriur vischin.

⁴ El promova la communicaziun ed il barat tranter las parts dal pajais e las cumanzas linguisticas da la Svizra.

Acceptada dal pievel ils 18 da matg 2003 / ils 14 da settember 2003, entrada en vigur il 1. da schaner 2004; garanzia dals 15 da zercladur 2004
(Fegl uffizial federal **2004** 3643 art. 1 1107)

¹ Questa publicaziun sa basa sin las midadas en il rom da las garantias federalas publicgadas en il Fegl uffizial federal. Ella po divergiar temporarmain da la publicaziun en la collecziun da leschas chantunalas. La data da la versiun è pia quella da l'ultima garanzia federala publicgada en il Fegl uffizial federal

Art. 3

- Linguas
- ¹ Il tudestg, il rumantsch ed il talian èn las linguas chantunalas ed uffizialas equivalentas dal chantun.
 - ² Il chantun e las vischnancas sustegnan e prendan las mesiras necessarias per mantegnair e per promover la lingua rumantscha e taliana. Els promovon la comunicaziun ed il barat tranter las cuminanzas linguisticas.
 - ³ Las vischnancas determineschon lur linguas uffizialas e lur linguas da scola, e quai en il rom da lur cumpetenzza ed en cooperaziun cun il chantun. En quest connex respectan ellas la cumposiziun linguistica usitada e resguardan las minoritads linguisticas tradiziunalas.²

Art. 4

- Separaziun e limitaziun da las pussanzas
- ¹ La structura dal stadi e l'applicaziun da la pussanza statala sa basan sin ils principals da la separaziun e da la limitaziun da las pussanzas.
 - ² Las autoritads coopereschon en il rom da lur cumpetenzas per ademplir las finamiras dal stadi.

Art. 5

- Stadi da dretg
- ¹ La basa ed il cunfin da l'agir dal stadi è il dretg.
 - ² L'agir dal stadi sto succeder en l'interess public e sto esser commensurà.
 - ³ Las autoritads e las persunas privatas ageschan en buna fai.

Art. 6

- Responsabladad individuala e sociala
- Mintga persona porta responsabladad per sasez e conresponsabladad per la cuminanza e per il mantegniment da la basa da viver.

II. Dretgs fundamentals e finamiras socialas**Art. 7**

- Dretgs fundamentals e finamiras socialas
- Ils dretgs fundamentals e las finamiras socialas èn garantids en il rom da la constituziun federala³ e da las cunvegns internaziunalas impegnativas per la Svizra.

² Acceptada dal pievel ils 23 da settember 2012, entrada en vigur il 1. da schaner 2015;
³ garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal 2013 7827 art. 1 cifra 4 3931)
 CS 101

Art. 8

Garanzias da
procedura e
protecziun legala

Las garanzias da procedura e la protecziun legala èn garantidas en il rom da la constituziun federala⁴ e da las cunvegns internaziunalas impegnativas per la Svizra.

III. Dretgs politics**1. En general****Art. 9**

Dretg da votar e
d'eleger

¹ Il dretg da votar e d'eleger han tut las burgaisas svizras e tut ils burgais svizzers che han cumplenì il 18avel onn e ch'abitan en il chantun.

² Exclusas dal dretg da votar e d'eleger èn personas che stattan sut assistenza cumplexsiva u che vegnan represchentadas tras ina persona che ha l'incumbensa d'avair quità dad ellas pervia d'incapacitad permanenta da giuditgar.⁵

³ La lescha regla il dretg da votar e d'eleger da las Svizras e dals Svizzers a l'exteriur en chaussas chantunalas.

⁴ A norma dal dretg communal pon las vischnancas conceder a las Svizras ed als Svizzers a l'exteriur respectivamain a las estras ed als esters il dretg da votar sco er il dretg d'eleger activ e passiv en chaussas communalas.

Art. 10

Princip
d'elecziun e da
votaziun

¹ Il dretg d'eleger e da votar general, egual, liber, direct e secret è garanti. Resalvadas restan votaziuns cun tegnair si il maun en radunanzas communalas.⁶

² Ils projects da votaziun duain esser simpels ed enclegentaivels. I sto vegnir garantida ina furmaziun ed ina manifestaziun nunfalsifitgada da la voluntad.

Art. 11

Cumpetenzas
electoralas

Las personas cun dretg da votar elegian:

1. las commembras ed ils commembers dal cussegl grond sco er lur suppleantas e suppleants;

⁴ CS 101

⁵ Acceptada dal pievel ils 11 da mars 2012, entrada en vigur il 1. da schaner 2013; garanzia dals 11 da mars 2013 (Fegl uffizial federal 2013 2619 art. 1 cifra 4 195)

⁶ Acceptada dal pievel ils 23 da settember 2012, entrada en vigur il 1. da schaner 2017; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal 2013 7827 art. 1 cifra 4 3931)

2. las commembras ed ils commembers da la regenza;
3. las commembras grischunas ed ils commembers grischuns dal cussegl naziunal e dal cussegl dals chantuns;
- 4.⁷ las commembras ed ils commembers da las dretgiras regionalas;
5. e 6. ...⁸
7. las commembras ed ils commembers da las autoritads communalas a norma da la legislaziun;
8. ulteriuras autoritads, titularas e titulars d'in uffizi a norma da la legislaziun.

2. Iniziativa dal pievel

Art. 12

Object

¹ 4 000 personas cun dretg da votar u in settavel da las vischnancas pon pretender cun ina iniziativa ina revisiun totala u parziala da la constituziun chantunala.

² 3 000 personas cun dretg da votar u in otgavel da las vischnancas pon pretender cun ina iniziativa:

1. da relaschar, da midar u d'abolir ina lescha u in conclus suttamess tenor la constituziun a la votaziun dal pievel;
2. d'inoltrar ina iniziativa dals chantuns a l'assemblea federala.

Art. 13

Furma

¹ Ina iniziativa po vegnir inoltrada sco proposta generala u sco sboz elavurà.

² Ina iniziativa per ina revisiun totala da la constituziun chantunala u per l'elavuraziun d'in conclus dastga vegnir inoltrada mo sco proposta generala.

Art. 14

Nunvalaivladad

¹ Ina iniziativa è totalmain u parzialmain nunvalaivla, sch'ella:

1. na mantegna betg l'unitad da la furma u da la materia;
2. stat evidentamain en cuntradiziun cun il dretg surordinà;

⁷ Acceptada dal pievel ils 23 da settember 2012, entrada en vigur il 1. da schaner 2015; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal **2013** 7827 art. 1 cifra 4 3931)

⁸ Aboli en la votaziun dal pievel ils 23 da settember 2012, cun effect a partir dal 1. da schaner 2015; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal **2013** 7827 art. 1 cifra 4 3931)

3. n'è betg realisabla;
4. prevesa ina retroactivitad che na correspunda betg als princips dal stadi da dretg.

² Ella po vegnir declarada per parzialmain nunvalaivla, sche la voluntad da las iniziantas e dals iniziants na vegn betg sfalsifigada tras quai e sch'ina unitad raschunaivla resorta dal project.

³ Davart la nunvalaivladad decida il cussegl grond. Cunter questa decisium po vegnir recurri tar la dretgira administrativa.

Art. 15

Procedura

¹ Ina iniziativa dal pievel ed in sboz elavurà che sa basa sin ina proposta generala ston vegnir suttaless al pievel per la votaziun entaifer dus onns dapi l'inoltraziun u vegnir suttaless al referendum facultativ. Il termin po vegnir prolungà dal cussegl grond per sis mais.

² Il cussegl grond po confruntar mintga iniziativa cun ina cuntraproposta.

³ Las votaziuns davart l'iniziativa e davart la cuntraproposta han lieu il medem mument.

3. Referendum

Art. 16

Referendum obligatoric

A la votaziun dal pievel vegnan suttaless:

1. midadas da la constituziun chantunala;
2. la conclusiun, midada u visada da contracts intercantunals ed internaziunals cun in cuntegn che mida la constituziun;
3. iniziativas dal pievel che na vegnan betg acceptadas dal cussegl grond u las qualas el confrunta cun ina cuntraproposta;
4. conclus dal cussegl grond davart novas expensas singulas che surpassan 10 milliuns francs e davart novas expensas regularas annualas che surpassan 1 milliun francs;
5. conclus dal cussegl grond davart dumondas da princip tenor l'artitgel 19 alinea 1;
6. ...⁹

⁹ Aboli en la votaziun dal pievel dals 3 da mars 2013, en vigur dapi il 1. da matg 2013; garanzia dals 24 da settember 2014 (Fegl uffizial federal 2014 7859 art. 1 cifra 6 3723)

Art. 17Referendum
facultativ

¹ Sche 1 500 personas cun dretg da votar u in dieschavel da las vischnancas pretendan il referendum facultativ, vegnan suttamess a la votaziun dal pievel:

1. il decret, la midada u l'aboliziun da leschas;
2. la conclusiun, la midada u la visada da contracts interchantunals ed internaziunals cun in cuntegn che mida la lescha;
3. conclus dal cussegl grond davart novas expensas singulas tranter 1 milliun francs e 10 milliuns francs sco er davart novas expensas regularas annualas tranter 300 000 francs ed 1 milliun francs.

² Il cussegl grond po suttametter al referendum facultativ conclus che pertutgan sia competenza definitiva. Conclus davart il pe da taglia, davart il preventiv e davart il quint dal stadi sco er affars da giustia ed elecziuns na pon betg vegnir suttamess al referendum.

³ La dumonda per exequir la votaziun dal pievel sto vegnir fatga entaifer 90 dis sunter la publicaziun uffiziala dal conclus.

Art. 18

Dretg d'urgenza

¹ Leschas che na supportan betg in retard da lur entrada en vigur, pon vegnir messas en vigur immediatamain, sch'il cussegl grond concluda l'urgenza cun ina maiortad da dus terzs da las commembras e dals commembers.

² Ellas èn suttamessas al referendum facultativ posterieur.

Art. 19Dumondas da
princip e
variantas

¹ Il cussegl grond po concluder votaziuns dal pievel davart dumondas da princip.

² El po proponer ina varianta per in project suttamess al referendum obligatoric u facultativ.

³ Sch'i dat ina votaziun dal pievel, è da suttametter ultra dal project principal er la varianta a las personas cun dretg da votar. Sch'i na dat betg ina votaziun dal pievel, scroda la varianta.

4. Partidas politicas**Art. 20**

Posiziun

¹ Las partidas politicas coopereschon en il process da la furmaziun da l'opiniun e da la voluntad.

² Ellas pon vegnir sustegnidas dal chantun, premess che lur finamiras e che lur organisaziun correspundian als princips democratics ed als princips dal stadi da dretg.

IV. Autoritads e dretgiras

1. En general

Art. 21

Elegibladad

¹ En las autoritads ed en las dretgiras chantunalas sco er en il cussegl dals chantuns èn elegiblas las persunas cun dretg da votar en il chantun. La lescha po prevair che la premissa d'elegibladad stoppia esser ademplida pir il mument da l'entrada en uffizi.¹⁰

² Ulteriuras premissas d'elegibladad per las autoritads e per las dretgiras chantunalas sco er las cundiziuns d'engaschament dal personal chantunal vegnan regladas en la lescha.

³ La lescha regla la suspensiun da l'uffizi e la destituziun da l'uffizi dals commembers d'autoritads e da dretgiras.¹¹

Art. 22

Incumpatibilitads

¹ Naging na po appartegnair a sia autoritad directa da surveglianza.

² Commembras e commembers da la regenza e da las autoritads giudizialas sco er il personal chantunal en uffizi cumplain e principal na pon betg appartegnair al cussegl grond.

³ Derschadras e derschaders na pon betg appartegnair il medem mument a la regenza u ad in'otra autoritad giudiziala en il chantun.

⁴ Las commembras ed ils commembers da la regenza sco er las commembras ed ils commembers en uffizi cumplain d'ina autoritad giudiziala na pon betg appartegnair a l'assemblea federala u al tribunal federal.

⁵ La lescha regla ulteriurs cas d'incumpatibilitad d'uffizis e d'incumbensas, l'exclusiun da parentas e da parents sco er las excepziuns.

Art. 23

Perioda d'uffizi

La perioda d'uffizi dal cussegl grond, da la regenza, da las dretgiras sco er da las commembras e dals commembers dal cussegl dals chantuns munta a quatter onns.

¹⁰ Acceptada dal pievel ils 26 da november 2006, entrada en vigur il 1. da schaner 2007; garanzia dals 6 da mars 2008 (Fegl uffizial federal **2008** 2493 art. 1 cifra 8, **2007** 7663)

¹¹ Acceptada dal pievel ils 26 da november 2006, entrada en vigur il 1. da schaner 2007; garanzia dals 6 da mars 2008 (Fegl uffizial federal **2008** 2493 art. 1 cifra 8, **2007** 7663)

Art. 24

- Immunitad ¹ Las commembras ed ils commembers dal cussegl grond e da la regenza na pon betg vegnir fatgs giuridicamain responsabels per lur remartgas en il cussegl grond ed en sias cumissiuns.
- ² La lescha po prevair ulteriuras furmas d'immunitad ed extender quella sin ulteriuras persunas.

Art. 25

- Infurmaziun Las autoritads e las dretgiras infurmeschan regularmain la publicitad davart lur activitad.

Art. 26

- Responsabladad dal stadi ¹ Il chantun, las regiuns e las vischnancas sco er las ulteriuras corporaziuns da dretg public ed ils instituts autonoms stattan buns, independentamain da la culpa, per donns che lur organs e che las persunas ch'èn en lur servetsch han chaschunà illegalmain exequind lur activitads da servetsch.¹²
- ² La lescha po prevair excepziuns sco er ina responsabladad da duaivladad per donns chaschunads tras in agir legal.

2. Il cussegl grond**A. Organisaziun****Art. 27**

- Cumposiziun ed elecziun ¹ Il cussegl grond sa cumpona da 120 commembras e commembers.
- ² L'elecziun succeda tenor la procedura electorala da maiorz.
- ³ Il chantun è dividi en maximalmain 39 circuls electorals. La lescha regla, a tge circul electoral che las vischnancas appartegnan, sco er las consequenzas da fusiuns da vischnancas per il dumber dals circuls electorals.¹³
- ⁴ Ils mandats vegnan repartids sin ils circuls electorals correspudentamain a lur populaziun svizra.
- ⁵ La lescha regla la suppleanza.

¹² Acceptada dal pievel ils 23 da settember 2012, entrada en vigur il 1. da schaner 2015; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal **2013** 7827 art. 1 cifra 4 3931)

¹³ Acceptada dal pievel ils 23 da settember 2012, entrada en vigur il 1. da schaner 2015; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal **2013** 7827 art. 1 cifra 4 3931)

Art. 28

Posiziun da las
commembras e
dals
commembers dal
cussegl grond

¹ Las commembras ed ils commembers dal cussegl grond discutan e voteschan senza instrucziuns.

² Cun resalva dal secret professional ston ellas ed els preschentar publicamain lur relaziuns cun gruppas d'interess.

³ Envers l'administraziun han els ils dretgs speziels d'infurmaziun e d'invista, fixads en la lescha.

Art. 29

Publicitad da las
sesidas

Las sesidas dal cussegl grond èn per regla publicas.

B. Incumbensas**Art. 30**

Princip

Il cussegl grond pratitgescha, cun resalva dals dretgs dal pievel, la pussanza suprema. El è l'autorità legislativa e l'istanza da surveglianza suprema dal chantun.

Art. 31

Legislaziun

¹ Tut las disposiziuns impurtantas ston vegnir relaschadas dal cussegl grond en furma da lescha.

² Disposiziuns impurtantas èn spezialmain quellas, per las qualas la constituziun prevesa la lescha sco er talas concernent:

1. l'intent e la dimensiun da restricziuns dals dretgs fundamentals;
2. il circol da las contribuentas e dals contribuent, l'object e la basa da calculaziun da las taxas, uschenavant che quellas n'èn betg da natira irrelevantas;
3. l'intent, il cuntegn e la dimensiun da prestaziuns statalas impurtantas;
4. ils princips da la repartiziun da las incumbensas tranter il chantun e las vischnancas;
5. ils princips da l'organisaziun e da las incumbensas da las autoritads e da las dretgiras;
6. il gener e la dimensiun dal transferiment d'incumbensas suveranas e d'autras incumbensas publicas impurtantas a putadras ed a putaders ordaifer l'administraziun chantunala.

³ La valaivladad da las leschas po vegnir limitada. Avant che prolungar sto vegnir examinada l'efficacità da las leschas.

Art. 32

Ulteriuras
cumpetenzas
legislativas

¹ Uschenavant che la furma da la lescha n'è betg prescritta, po il cussegl grond relaschar ordinaziuns, sch'el vegn autorisà explicitamain da la lescha da far quai.

² El approva ils contracts interchantunals ed internaziunals, uschenavant che la regenza n'è betg autorisada suletta da concluder els.

³ Il cussegl grond sto vegnir participà en furma adattada a la preparaziun da contracts interchantunals ed internaziunals impurtants.

Art. 33

Surveglianza e
surveglianza
suprema

¹ Il cussegl grond ha la surveglianza da la regenza sco er da la dretgira chantunala e da la dretgira administrativa.

² El è responsabel per la surveglianza suprema da l'administraziun, dals ulteriurs secturs da la giurisdicziun sco er d'autras purtadras e d'auters purtaders d'incumbensas publicas.

Art. 34

Planisaziun

¹ Il cussegl grond relascha las finamiras e las directivas politicas surordinadas.

² El tracta il program da la regenza, il plan da finanzas ed ulteriuras planisaziuns politicas fundamentalas da la regenza.

³ El po prender conclus davart la cuntinuaziun da la planisaziun e dar incaricas a la regenza.

Art. 35

Finanzas

¹ Resguardond il plan da finanzas fixescha il cussegl grond il preventiv ed approva il quint dal stadi. La lescha po prevaier excepziuns.¹⁴

² El fixescha l'autezza da las taglias a norma da la legislaziun fiscalà.

³ El concluda definitivamain davart novas expensas singulas fin ad 1 milliun francs e davart novas expensas regularas annualas fin a 300 000 francs.

Art. 36

Elecziuns

Il cussegl grond elegia:

1. ses organs e sias cumissiuns;
2. il presidi da la regenza;

¹⁴ Acceptada dal pievel ils 26 da settember 2004, entrada en vigur il 1. da schaner 2005; garanzia dals 6 d'october 2005 (Fegl uffizial federal 2005 5995 art. 1 cifra 5 2891)

3. las commembras ed ils commembers da la dretgira chantunala e da la dretgira administrativa;
4. ulteriuras titularas ed ulteriurs titulars d'in uffizi a norma da la legislaziun.

Art. 37

Grazia

Il cussegl grond decida davart dumondas da grazia. La lescha po delegar a la regenza la decisiun davart dumondas da grazia.

3. La regenza

A. Organisaziun

Art. 38

Cumposiziun

¹ La regenza sa cumpona da tschintg commembras e commembers.

² Ella prenda e represchenta ses conclus sco autoritad collegiala.

Art. 39

Elecziun

¹ L'elecziun da la regenza succeda tenor la procedura electorala da maiorz.

² Il territori dal chantun furma il circul electoral.

³ Ina reelecziun è permessa duas giadas.

Art. 40

Presidi

Il cussegl grond elegia or dal ravugl da la regenza la presidenta u il president sco er la vicepresidenta u il vicepresident per ina perioda d'uffizi d'in onn.

Art. 41

Occupaziun
accessorica e
represchentanza
d'interess

¹ A las commembras ed als commembers da la regenza è scumandada tutta occupaziun accessorica.

² La represchentanza dal chantun en organs d'interpresas u d'organisaziuns, a las qualas il chantun è participà u las qualas el sustegna, è permessa cun il consentiment da la regenza. La lescha po prevar ulteriuras excepziuns.

B. Incumbensas

Art. 42

Incumbensas da la regenza

¹ La regenza planisescha, fixescha e coordinescha las finamiras ed ils meds da l'agir dal stadi cun resalva da las cumpetenzas da las persunas cun dretg da votar e dal cussegl grond.

² Ella fa regularmain in program da la regenza.

³ Ella exequescha las leschas e las ordinaziuns sco er ils conclus dal cussegl grond.

⁴ Ella represchenta il chantun vers l'intern e vers l'extern.

Art. 43

Direcziun da l'administraziun

¹ La regenza dirigia l'administraziun chantunala.

² Ella procura per l'activitad legala ed efficazia da l'administraziun e fixescha l'organisaziun da quella en il rom dal dretg chantunal.

Art. 44

Cooperaziun en il cussegl grond

¹ La regenza prepara las fatschentas dal cussegl grond, uschenavant che quel na las elavura betg independentamain.

² Ella preschenta al cussegl grond sbozs per midadas da la constituziun, da leschas, d'ordinaziuns e da conclus.

³ Las commembras ed ils commembers da la regenza sa participeschan en funcziun consultativa a las sesidas dal cussegl grond e pon far propostas.

Art. 45

Legiferaziun

¹ La regenza relascha disposiziuns main impurtantas en furma d'ordinaziun.

² Ella è cumpetenta da negoziar contracts interchantunals ed internaziunals; sche quels pertutgan sia cumpetenza d'ordinaziun, è ella er cumpetenta da concluder tals.

Art. 46

Finanzas

La regenza fa il plan da finanzas e deliberescha il preventiv sco er il quint dal stadi per mauns dal cussegl grond.

Art. 47

Ulteriusas
incumbensas

Ulteriusas incumbensas da la regenza èn spezialmain:

1. il contact cun la confederaziun e cun ils auters chantuns sco er cun l'exteriur vischin, resguardond eventualas posiziuns dal cussegl grond;
2. elecziuns, uschenavant che quellas n'èn betg vegnidas surdadas ad auters organs;
3. il rapport annual davart l'activitad da la regenza e da l'administraziun per mauns dal cussegl grond;
4. il mantegniment da l'urden public e da la segirezza publica;
5. la surveglianza da corporaziuns da dretg public sco er d'autras purtadras e d'auters purtaders d'incumbensas publicas dal chantun.

Art. 48

Situaziuns
extraordinarias

¹ La regenza po relaschar ordinaziuns u prender conclus senza ina basa legala per far frunt a disturbis gravants ch'èn succedids u che smanatschan directamain la segirezza publica sco er per far frunt a crisas socialas.

² Talas ordinaziuns e tals conclus ston vegnir approvads dal cussegl grond e scrodan il pli tard in onn suenter l'entrada en vigur.

C. Administraziun**Art. 49**

Departaments e
chanzlia
chantunala

¹ L'administraziun chantunala vegn dividida en departaments tenor secturs da gestiun. La regenza regla ils champs d'incumbensa dals departaments en in'ordinaziun.

² La chanzlia chantunala è il post general da stab, da coordinaziun e da colliaziun dal cussegl grond, da la regenza e da l'administraziun.

Art. 50

Ulteriusas
purtadras ed
ulterius
purtaders
d'incumbensas
publicas

¹ Il chantun po delegar l'adempliment d'incumbensas publicas a purtadras ed a purtaders ordaifer l'administraziun chantunala.

² La surveglianza tras la regenza, ina cooperaziun commensurada dal cussegl grond e la protecziun legala ston esser garantidas.

³ Uschenavant che la furma da la lescha n'è betg prescritta, pon instituts autonoms dal dretg public chantunal relaschar ordinaziuns, sch'els vegnan autorisads explicitamain da la lescha da far quai.¹⁵

4. Dretgiras

Art. 51

Indipendenza ed imparzialitad

¹ L'indipendenza e l'imparzialitad da las dretgiras èn garantidas. En lur giurisdicziun èn las dretgiras obligadas mo al dretg.

² L'administraziun giudiziala è, cun resalva da las cumpetenzas dal cussegl grond, chaussa da las dretgiras.

³ En proceduras dispitaivlas na dastgan derschadras e derschaders betg represchentar partidas davant l'atgna instanza.

⁴ A commembras ed a commembers en uffizi cumplain d'ina autoritad giudiziala è scumandada tutta occupaziun accessoricca. La lescha po prevair excepziuns.

Art. 51a¹⁶

Finanzas, cooperaziun en il cussegl grond e legislaziun

¹ La dretgira chantunala e la dretgira administrativa suttamettan al cussegl grond il sboz per lur preventiv sco er il quint ed il rapport annual per l'approvaziun.

² Las presidentas ed ils presidents prendan part da las sesidas dal cussegl grond davart il preventiv, davart il quint e davart ils rapports annuals da las dretgiras. Ellas ed els han vusch consultativa e pon far propostas.

³ Uschenavant che la furma da la lescha n'è betg prescritta, pon la dretgira chantunala e la dretgira administrativa relaschar ordinaziuns en il sector da l'administraziun giudiziala e da la surveglianza da la giustia, sch'ellas vegnan autorisadas explicitamain tras la lescha da far quai.

Art. 52

Surveglianza da la giustia

¹ La dretgira chantunala ha la surveglianza da tut ils secturs da la giurisdicziun civila e penala.

² Il cussegl grond ha la surveglianza da la dretgira chantunala e da la dretgira administrativa sco er la surveglianza suprema dals ulteriurs secturs da la giurisdicziun.

¹⁵ Acceptada dal pievel ils 24 da settember 2006, entrada en vigur il 1. da schaner 2007; garanzia dals 6 da mars 2008 (Fegl uffizial federal **2008** 2493 art. 1 cifra 8, **2007** 7663)

¹⁶ Acceptada dal pievel ils 26 da november 2006, entrada en vigur il 1. da schaner 2007; garanzia dals 6 da mars 2008 (Fegl uffizial federal **2008** 2493 art. 1 cifra 8, **2007** 7663)

³ La surveglianza e la surveglianza suprema sa restrenschan sin la gestiun e sin l'administraziun giudiziala.

Art. 53

Publicidad da las tractativas giudizialas

Las tractativas da las partidas davant dretgira èn publicas cun resalva da las excepziuns tenor la lescha.

Art. 54

Giurisdicziun civila e penala

La giurisdicziun civila e penala vegn exequida da:

1. la dretgira chantunala;
- 2.¹⁷ las dretgiras regionalas sco dretgiras chantunales inferiuras;
3. ...¹⁸

Art. 55

Giurisdicziun constituziunala ed administrativa

¹ La dretgira administrativa ha l'incumbensa da giuditgar en ultima instanza dispitas da dretg public, uschenavant ch'ina lescha na dispona betg autramain.

² La dretgira administrativa giuditgescha sco dretgira constituziunala:

1. recurs pervia da violaziun da dretgs constituziunals e politics sco er dal princip da la precedenza dal dretg surordinà;
- 2.¹⁹ recurs pervia da violaziun da l'autonomia da las vischnancas e d'autras corporaziuns da dretg public sco er da las baselgias chantunales.²⁰

³ En la procedura dal dretg constituziunal pon leschas ed ordinaziuns vegnir contestadas directamain sco er vegnir examinadas en il cas d'applicaziun.

Art. 56

Ulteriuras autoritads giudizialas sco er autoritads extrajudizialas

Tras la lescha pon vegnir instituidas ulteriuras autoritads giudizialas sco er extrajudizialas.

¹⁷ Acceptada dal pievel ils 23 da settember 2012, entrada en vigur il 1. da schaner 2017; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal **2013** 7827 art. 1 cifra 4 3931)

¹⁸ Aboli tras il conclus dal pievel dals 17 da matg 2009, entrada en vigur il 1. da schaner 2011; garanzia dals 8 da zercladur 2010 (Fegl uffizial federal **2010** 4365 art. 1 cifra 5 2153)

¹⁹ Acceptada dal pievel ils 23 da settember 2012, entrada en vigur il 1. da schaner 2017; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal **2013** 7827 art. 1 cifra 4 3931)

²⁰ Acceptada dal pievel ils 26 da november 2006, entrada en vigur il 1. da schaner 2007; garanzia dals 6 da mars 2008 (Fegl uffizial federal **2008** 2493 art. 1 cifra 8, **2007** 7663)

5. Diever dals dretgs da cooperaziun en la confederaziun

Art. 57

Cussegl dals chantuns

¹ Las elecziuns dal cussegl dals chantuns succedan tenor la procedura electorala da maiorz. Ellas han lieu il medem mument sco las elecziuns en il cussegl naziunal.

² Il territori dal chantun furma il circul electoral.

Art. 58

Referendum chantunal

Il cussegl grond u la regenza pon pretender, en num dal chantun, che leschas federalas, conclus federals sco er contracts internaziunals vegnian suttaless al pievel per la votaziun.

Art. 59

Iniziativa dals chantuns

¹ Il cussegl grond u la regenza pon inoltrar, en num dal chantun, ina iniziativa dals chantuns a l'assemblea federala.

² L'inoltraziun d'ina iniziativa dals chantuns po er vegnir pretendida cun ina iniziativa dal pievel.

V. Structuraziun dal chantun

1. Vischnancas e collavuraziun intercommunala

A. Geners da vischnancas

Art. 60

Vischnancas politicas

¹ Las vischnancas politicas èn corporaziuns dal dretg public chantunal cun atgna personalitad giuridica. Ellas sa cumponan da la totalitad da las persunas cun domicil en il territori communal.

² Ellas èn responsablas per tut ils fatgs locals che na cumpetan betg a las vischnancas burgaisas.

Art. 61

Vischnancas burgaisas

¹ Las vischnancas burgaisas sa cumponan da las burgaisas communalas e dals burgais communalas cun domicil en la vischnanca.

² Il status giuridic, las incumbensas e l'organisaziun da las vischnancas burgaisas sco er la fusiun cun las vischnancas politicas sa drizzan tenor la lescha.

B. Collavuraziun intercommunala e fusiun da vischnancas

Art. 62

Collavuraziun
intercommunala

¹ Per ademplier lur incumbensas pon las vischnancas collavurar cun autras vischnancas u organisaziuns. La lescha prevesa che vischnancas pon vegnir obligadas da collavurar.

² La lescha regla la collavuraziun intercommunala sco er la delegaziun d'incumbensas e garantescha ils dretgs politics da cundecisiun.

Art. 63

Fusiun

La fusiun da vischnancas vegn reglada da la lescha.

Art. 64

Promozion da la
collavuraziun
intercommunala
e da fusiuns

Il chantun promova la collavuraziun intercommunala e la fusiun da vischnancas per garantir che lur incumbensas vegnian ademplidas a moda cunvegenta ed economica.

C. Posiziun ed organisaziun

Art. 65

Autonomia
comunala

¹ L'autonomia da las vischnancas è garantida. Sia dimensiun vegn determinada dal dretg chantunal.

² Las vischnancas èn spezialmain autorisadas da determinar lur organisaziun, d'instituir lur autoritads e lur administraziun sco er d'ordinar independentamain lur fatgs finansials.

Art. 66

Organs

¹ Ils organs obligatorics da las vischnancas politics èn:

1. la totalitad da las personas cun dretg da votar ch'exerciteschan lur dretgs politics a la radunanza comunala u a l'urna;
2. la suprastanza comunala;
3. ulteriuras autoritads a norma da la legislaziun.

² Las vischnancas pon remplazzar u cumplettrar la radunanza comunala cun in parlament communal.

Art. 67

Surveglianza

¹ La regenza ha la surveglianza da las vischnancas sco er da las purtadras e dals purtaders da la collavuraziun intercommunala.

² La surveglianza sa restrenscha sin la controlla giuridica, uschenavant che la lescha na dispona betg autramain.

³ En cas d'abus gravants po ina vischnanca vegnir messa sut curatella.

2. Regiuns²¹

A. Divisiun dal territori chantunal

Art. 68²²

Regiuns

¹ Il chantun è dividi en las suandantas regiuns:

1. Alvra;
2. Bernina;
3. Engiadina Bassa/Val Müstair;
4. Plaun;
5. Landquart;
6. Malögia;
7. Moesa;
8. Plessur;
9. Partenz/Tavau;
10. Surselva;
11. Viamala.

² La lescha regla, a tge regiun che las vischnancas appartegnan.

Art. 69²³

²¹ Acceptada dal pievel ils 23 da settember 2012, entrada en vigur il 1. da schaner 2015; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal **2013** 7827 art. 1 cifra 4 3931)

²² Acceptada dal pievel ils 23 da settember 2012, entrada en vigur il 1. da schaner 2015; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal **2013** 7827 art. 1 cifra 4 3931)

²³ Aboli en la votaziun dal pievel ils 23 da settember 2012, cun effect a partir dal 1. da schaner 2015; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal **2013** 7827 art. 1 cifra 4 3931)

B. Posiziun giuridica ed incumbensas

Art. 70²⁴

Art. 71²⁵

Regiuns

¹ Las regiuns èn corporaziuns dal dretg public chantunal ed adempleschan unicamain las incumbensas che las vegnan delegadas dal chantun u da las vischnancas.

² L'organisaziun da las regiuns sco er ils dretgs politics sa drizzan tenor la lescha.

³ Las regiuns furman ils circuls da dretgira per las dretgiras regionalas.

Art. 72²⁶

C. Organisaziun e surveglianza

Art. 73²⁷

Art. 74²⁸

Surveglianza

¹ En il rom dal dretg chantunal exequescha la regenza la surveglianza da las regiuns. Da questa surveglianza è exceptada la surveglianza da la giustia.

² En il sector d'incumbensas delegadas da las vischnancas a las regiuns sa restrenschia la surveglianza a la controlla giuridica, uschenavant che la lescha na dispona betg autramain.

²⁴ Aboli en la votaziun dal pievel ils 23 da settember 2012, cun effect a partir dal 1. da schaner 2015; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal **2013** 7827 art. 1 cifra 4 3931)

²⁵ Acceptada dal pievel ils 23 da settember 2012, entrada en vigur il 1. da schaner 2015; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal **2013** 7827 art. 1 cifra 4 3931)

²⁶ Aboli en la votaziun dal pievel ils 23 da settember 2012, cun effect a partir dal 1. da schaner 2017; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal **2013** 7827 art. 1 cifra 4 3931)

²⁷ Aboli en la votaziun dal pievel ils 23 da settember 2012, cun effect a partir dal 1. da schaner 2017; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal **2013** 7827 art. 1 cifra 4 3931)

²⁸ Acceptada dal pievel ils 23 da settember 2012, entrada en vigur il 1. da schaner 2015; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal **2013** 7827 art. 1 cifra 4 3931)

VI. Incumbensas publicas

1. En general

Art. 75

Principis

¹ Il chantun e las vischnancas promovon il bainstar e la segirezza sociala da la populaziun, da la famiglia e da las singulas persunas.

² Els s'engaschan per l'egualitad da las schanzas per tuts, spezialmain per l'egualitad da dunna ed um.

³ Els sustegnan l'iniziativa privata cun bunas cundiziuns da basa.

⁴ Cun ademplir incumbensas publicas sto vegnir schanegiada la basa da viver natirala.

Art. 76

Cumpetenza e collavuraziun

¹ Il chantun e las vischnancas adempleschan incumbensas ch'èn d'interess public, uschenavant che la puschida privata na tanscha betg. Las incumbensas sa drizzan tenor la constituziun e tenor las leschas.

² Il chantun, las regiuns e las vischnancas coopereschan per ademplir las incumbensas publicas. Tenor pussaivladad duai vegnir cuntanschida la collavuraziun cun persunas privatass.²⁹

Art. 77

Adempliment decentral da las incumbensas

Il chantun ademplescha incumbensas publicas a moda decentrala, oravant tut sch'il gener da l'incumbensa, il diever economic dals meds u l'adempliment efficaciz da las incumbensas permettan quai.

Art. 78

Examinaziun da las incumbensas

La necessitad, l'efficacitad e la finanziaziun da las incumbensas publicas ston vegnir examinadas periodicamain.

2. Garanzia da l'urden public

Art. 79

Urden public e segirezza

¹ Il chantun e las vischnancas garanteschon l'urden public e la segirezza.

²⁹ Acceptada dal pievel ils 23 da settember 2012, entrada en vigur il 1. da schaner 2015; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal 2013 7827 art. 1 cifra 4 3931)

² Els prendan mesiras per proteger la populaziun da catastrofes e per mantegnair las funcziuns impurtantas dal stadi en situaziuns d'urgenza.

3. Planisaziun dal territori, ambient, energia, traffic e telecomunicaziun

Art. 80

Planisaziun dal territori

Il chantun e las vischnancas prendan en mira ina utilisaziun ed in svilup cunvegnet, economic, coordinà e persistent dal territori chantunal. En quest connex resguardan els ils basegns dals umans e da l'ambient sco er l'urbanisaziun decentrala.

Art. 81

Protecziun da l'ambient sco er protecziun da la natira e da la patria

¹ Il chantun regla l'execuziun dal dretg federal davart la protecziun da l'uman e da ses ambient natiral cunter effects nuschaivels e mulestus. Ils custs per evitar e per eliminar tals eveniments portan las chaschunadras ed ils chaschunaders.

² Il chantun e las vischnancas procuran per il mantegniment e per la protecziun da la fauna e da la flora sco er da lur spazis da viver.

³ Els prendan mesiras per mantegnair e per proteger cuntradas e maletgs da vitgs, lieus istorics sco er objects natirals e bains culturals da valur.

Art. 82

Infrastructura

¹ Il chantun e las vischnancas procuran per in provediment commensurà dal territori chantunal cun aua e cun energia, cun colliaziuns da traffic sco er cun telecomunicaziun.

² Els promovon in provediment segir, sufficient ed ecologic cun energia, il consum spargnus e raziunal da quella sco er l'utilisaziun da las energias regenerablas.

³ Els procuran per in urden da traffic confirm al basegn, ecologic ed economic e promovon il traffic public.

⁴ Il chantun promova la collavuraziun intercomunala e regiunala e garantescha la gulinaziun da finanzas.

Art. 83

Auas

¹ Il chantun ha la surveglianza da las auas publicas e privatas. El regla l'utilisaziun da l'aua sco er da la forza idraulica.

² La suveranità da las auas publicas appartegna a las vischnancas.

4. Economia

Art. 84

Politica
economica

¹ Il chantun e las vischnancas creeschan bunas cundiziuns da basa per ina economia productiva e persistenta. Els fan ina promoziun activa da l'economia.

² Els promovon las stentas da l'economia en vista a la creaziun ed al mantegniment da plazzas da lavur.

³ Els sustegnan mesiras per la rescolaziun professiunala, per la furnaziun supplementara e per la reintegraziun sco er per la compatibilitad da professiun e da famiglia.

⁴ Els prendan mesiras per limitar tant sco pussaivel il dumber da regulaziuns e la chargia administrativa per interpresas, en spezial per las interpresas pitschnas e mesaunas (IPM).³⁰

Art. 85

Regals e
monopols

¹ Ils dretgs da regals dal chantun èn:

1. il regal da sal;
2. il regal da chatscha;
3. il regal da pestga.

² Il regal da minieras è in dretg da regal da las vischnancas.

³ Ils dretgs da regals dattan il dretg exclusiv d'utilisaziun. Il chantun respectivamain las vischnancas pon profitar sezs da quests dretgs u als surdar a terzas personas.

⁴ Tras la lescha po il chantun fundar u pratitgar monopols, sche l'interess da la publicitad pretenda quai.

⁵ Dretgs privats existents restan resalvads.

5. Fatgs socials, sanadad e famiglia

Art. 86

Integraziun

¹ Il chantun e las vischnancas procuran per in'assistenza, per in sustegn e per ina integraziun suffizienta da personas basegnusas.

² Els promovon l'integraziun sociala e professiunala da personas ch'èn dischavantagiadas pervia d'in impediment, pervia d'ina malsogna u per auters motivs.

³⁰ Acceptada dal pievel ils 29 da schaner 2012, entrada en vigur il 29 da schaner 2012; garanzia dals 11 da mars 2013 (Fegl uffizial federal 2013 2619 art. 1 cifra 4 195)

³ En il rom da quai ch'è economicamain supportabel s'engaschan els per ch'ils impediments vegnian resguardads commensuradamain.

⁴ En il rom da lur pussaivladads procuran els per in access tenor ils basegns da las persunas impedidas als edifizis ed als stabiliments publics.

Art. 87

Sanadad

¹ Il chantun regla la sanadad publica.

² Il chantun e las vischnancas procuran per ina tgira e per in provediment medicinal cunvegnent, economic e sufficient.

³ Els promovan e sustegnan ensemen la prevenziun sanitar sco er la profilaxa cunter toxicomania.

Art. 88

Famiglia

Il chantun e las vischnancas creeschon bunas cundiziuns da basa per famiglias.

6. Furmaziun, cultura e temp liber

Art. 89

Furmaziun

¹ L'instrucziun a las scolas publicas ha ina basa cristiana umanistica. Ella è confessionalmain e politicamain neutrala ed è marcada da toleranza.

² Il chantun e las vischnancas procuran ch'ils uffants e ch'ils giuvenils survegnian ina instrucziun da scola elementara che correspunda a lur capacitads. Cun ina purschida da furmaziun adequata promovan els la reintegraziun en la societad d'uffants cun impediments.

³ Il chantun procura per l'instrucziun da scola media, per la scolaziun e per la furmaziun supplementara professiunala sco er per l'access a scolas spezialisadas superiuras ed a scolas autas. Per quest intent po el manar u sustegnair scolas. El fa atenziun d'avair ina purschida decentrala da scolas medias e professiunalas e promova scolas spezialisadas superiuras e scolas autas en il chantun.

Art. 90

Cultura e perscrutaziun

Il chantun e las vischnancas promovan la lavur artistica, culturala e scientifica sco er il barat cultural. Per quest intent resguardan els la varietad linguistica e las particularitads regionalas dal chantun.

Art. 91

Organisaziun dal
temp liber e
sport

Il chantun e las vischnancas sustegnan l'organisaziun raschunaivla dal temp liber, la lavur da giuventetgna ed il sport.

7. Collavuraziun internaziunala**Art. 92**

Collavuraziun
transcunfinala ed
agid umanitar

¹ Il chantun sustegna e promova la collavuraziun transcunfinala.

² El sustegna l'agid umanitar per umans e pievels basegnus.

VII. Urden da finanzas**Art. 93**

Principis

¹ Ils meds publics ston vegnir impundids a moda spargnusa, economica ed efficazia.

² Las finanzas duain, considerond il svilup economic, esser equilibradas a media vista.

³ Mintga expensa premetta ina basa legala, in conclus da credit ed ina permissiun da pajament.

⁴ Ils custs han da purtar da princip las chaschunadras ed ils chaschunaders.

Art. 94

Cumpetenzas
fiscalas

¹ Las cumpetenzas dal chantun e da las vischnancas per incassar taglias vegnan fixadas tras la lescha.

² Las cumpetenzas fiscalas da las baselgias chantunales e dals cumins-baselgia sa drizzan tenor las disposiziuns concernent il stadi e concernent las baselgias.

Art. 95

Principis da
l'imposiziun da
taglia

¹ Uschenavant ch'il gener da la taglia permetta, ston vegnir resguardads ils principis da la generalitad, da l'egualitad e da la capacitad economica per concepì las taglias.

² Las taglias ston vegnir fixadas uschia, che persunas economicamain flailvas vegnan schanegiadas, che la voluntad da prestar resta, che l'atgna prevenziun vegn promovida e che la capacitad da concurrer vegn mantegnida.

³ L'imposiziun dubla da taglia intercommunala è scumandada.

Art. 96

Gulivaziun da finanzas

¹ Il chantun garantescha la gulivaziun da finanzas.

² La finamira da la gulivaziun da finanzas èn relaziuns equilibradas concernent la chargia fiscala e concernent las prestaziuns da las vischnancas e da las regiuns.

³ La lescha po prevair ulteriuras contribuziuns per reducir dischequilibers regiunals, per ademplir funcziuns spezialas tras ina vischnanca u tras ina regiun sco er per promover tschertas incumbensas.

Art. 97

Survegianza da las finanzas

Il cussegl grond ha la survegianza da las finanzas. En questa lavur vegn el sustegnì d'in organ da controlla independent.

VIII. Stadi e baselgias**Art. 98**

Baselgias chantunalas e cumins-baselgia

¹ La baselgia evangelic-refurmada e la baselgia catolic-romana èn renconuschidas dal dretg public.

² La baselgia chantunala evangelic-refurmada e ses cumins-baselgia sco er la baselgia chantunala catolic-romana e ses cumins-baselgia èn corporaziuns dal dretg public.

³ Tras la lescha pon ulteriuras cuminanze religiusas vegnir renconuschidas dal dretg public.

Art. 99

Autonomia

¹ Las baselgias chantunalas e lur cumins-baselgia reglan lur fatschentas independentamain en il rom dal dretg chantunal.

² Ellas èn autorisadas d'incassar taglias da lur commembras e da lur commembers tenor ils princips valaivels per las vischnancas.

³ Ils cumins-baselgia han il dretg da tsherner e da relaschar lur spirituals.

⁴ Il chantun ha la survegianza suprema da l'utilisaziun legala dals meds finansials e da l'observaziun da l'urden giuridic.

⁵ Tras la lescha po el incassar da personas giuridicas ina taglia da cult.

Art. 100

Cuminanze religiusas dal dretg privat

Las ulteriuras cuminanze religiusas èn suttamessas al dretg privat.

IX. Midada da la constituziun chantunala

Art. 101

Revisiun totala e parziala

¹ La constituziun po vegnir revedida totalmain u parzialmain da tut temp.

² Ina revisiun parziala po cumpigliar ina singula disposiziun u pliras disposiziuns cun in connex real.

³ Il pievel decida sin fundament d'ina iniziativa dal pievel u d'in conclus dal cussegl grond, sch'i duai vegnir instradada ina revisiun totala da la constituziun.

⁴ Tar ina revisiun totala po il project constituziunal cuntegnair, empè d'ina varianta tenor l'artitgel 19, ina u pliras variantes, davart las qualas i sto vegnir votà separadamain ordavant u il medem mument.

X. Disposiziuns finalas

Art. 102

Entrada en vigur

¹ Questa constituziun entra en vigur il 1. da schaner 2004.

² Sin quest termin vegn abolida la constituziun chantunala dal Grischun dals 2 d'october 1892.

³ Midadas da la constituziun chantunala dals 2 d'october 1892 che succedan tranter il conclus dal cussegl grond davart la constituziun e l'entrada en vigur da quella, vegnan integradas dal cussegl grond en la nova constituziun chantunala. Il conclus correspundent n'è betg suttamess al referendum.

Art. 103

Valaivladad limitada dal dretg vertent

¹ Decrets ch'èn vegnids concludids d'ina autoritad che n'è betg pli cumpetenta u en ina procedura che n'è betg pli admissibla, restan en vigur.

² La midada da quests decrets sa drizza tenor questa constituziun.

³ Fin che las disposiziuns legalas correspundentas entran en vigur, valan vinavant las suandantas disposiziuns da la constituziun per il chantun Grischun dals 2 d'october 1892:

1. Art. 27 al. 1 e 2:

¹ Als departaments vegn dada ina cumissiun mintgamai elegida da la regenza per tractar tuttas dumondas impurtantas dals fatgs d'educaziun resp. da sanidad.

² La cumissiun d'educaziun consista da nov commembers, la cumissiun da sanidad da tschintg commembers. Il schef dal

departament respectiv è ex officio president da la cumissiun. Ils ulteriurs commembers da la cumissiun vegnan elegids per quatter onns ed èn reelegibels.

2. Art. 39 al. 4:

Il cussegl cirquital sa cumpona dal president dal circul, da ses substitut ed, uschenavant che la constituziun cirquitala na prevesa betg in'otra cumposiziun, dals presidents communalas da las vischnancas dal circul.

3. Art. 40 al. 5 fr. 2 e 3 sco er al. 6:

⁵ L'incassament da taglias communalas è admiss subsidiarmain tenor princips gists e duaivels. L'incassament d'ina taglia a la funtauna e l'imposiziun d'ina taglia sin il gudogn e chapital a las persunas giuridicas cumpeta sulettamain al chantun.

⁶ Eventualas taglias progressivas na dastgan betg surpassar las tariffas da progressiun da la respectiva lescha chantunala da taglia. Las vischnancas n'èn betg autorisadas d'imponer taglias al chantun per sias immobiglias, ses edifizis e per outras instituziuns statalas da tutta spezia.

⁴ Fin il pli tard ils 31 da december 2008 vala vinavant l'artitgel 38 alinea 2 da la constituziun chantunala dal Grischun dals 2 d'october 1892:

Els han il dretg da reglar tras ordinaziuns generalmain impegnativas lur fatschentas politicas ed administrativas, e d'incassar taglias cirquitalas tenor princips gists e duaivels per cuvrir lur expensas administrativas. Il dretg d'incassar ina taglia a la funtauna ha exclusivamain il chantun. Eventualas taglias progressivas na dastgan betg surpassar las tariffas da la respectiva lescha chantunala da taglia.

Art. 104

Adattaziun da la
legislaziun

¹ Sch'i sto vegnir relaschè nov dretg u vegnir midà dretg existent sin fundament da questa constituziun, sto quai succeder senza retard.

² La regenza suttametta al cussegl grond entaifer trais onns dapi l'entrada en vigur da questa constituziun propostas per l'adattaziun necessaria da la legislaziun.

Art. 105

Autoritads e
dretgiras

¹ Cun resalva da las suandantas excepziuns restan las commembras ed ils commembers da las autoritads e da las dretgiras en uffizi fin a la scadenza da la perioda d'uffizi tenor il dretg vertent:

1. La perioda d'uffizi da las commembras e dals commembers dal cussegl grond sco er da lur suppleantas e suppleants vegn prolungada fin ils 31 da fanadur 2006.
2. La perioda d'uffizi da las presidentas cirquitalas e dals presidents cirquitals sco er da lur substitutas e da lur substituts vegn prolungada fin ils 31 da fanadur 2006.
3. La perioda d'uffizi da las commembras grischunas e dals commembers grischuns dal cussegl dals chantuns vegn prolungada fin ils 25 da november 2007.

² Per novas elecziuns e per elecziuns complementaras valan las disposiziuns da questa constituziun.

³ Commembras e commembers en uffizi cumplain d'ina autoritad giudiziala basegnan fin al decret da disposiziuns legalas respectivas la permissiun da la cumissiun da giustia dal cussegl grond per tut exercizi d'ina occupaziun accessoricca. Questas activitads na dastgan betg pregiuditar l'adempliment illimità da las obligaziuns d'uffizi, l'indipendenza e la reputaziun da la dretgira. La cumissiun da giustia po fixar ina reducziun adequata da la dimensiun da lavur u in'obligaziun da restituziun per l'indemisaziun retratga exequind l'occupaziun accessoricca. Las disposiziuns per commembras e per commembers en uffizi cumplain d'ina autoritad giudiziala restan applitgablhas.

⁴ Per la procedura da dretg costituziunal vegnan applitgadas conform al senn las prescripziuns davart la procedura davant la dretgira administrativa fin al decret da las disposiziuns legalas correspudentas.

Art. 106

Dretgs politics

¹ La reussida e la valaivladad d'iniziativas dal pievel e da referendums annunziads a la chanzlia chantunala avant l'acceptaziun da questa constituziun, vegnan giuditgads tenor il dretg vertent.

² Ils projects deliberads dal cussegl grond fin a l'entrada en vigur da questa constituziun èn suttames a la votaziun dal pievel tenor il dretg vertent.

³ Iniziativas dal pievel per ina revisiun parziala da la constituziun vertenta che vegnan inoltradas fin a l'acceptaziun da la nova constituziun, transfurma il cussegl grond en projects per ina revisiun parziala da la nova constituziun.

Art. 107

Corporaziuns regionalas

¹ Organisaziuns regionalas da la collavuraziun intercommunala che n'èn anc naginas corporaziuns regionalas il mument da l'entrada en

vigur da la nova constituziun, vegnan tractadas fin ils 31 da december 2006 sco corporaziuns regiunalas.

² A la suprastanza da las corporaziuns regiunalas cumpeti da far propostas a las vischnancas ed als organs cumpetents fin ils 31 da december 2004 per la futura concepziun d'ina corporaziun regiunala.

Art. 108³¹

Circuls, districts,
corporaziuns
regiunalas

¹ Ils circuls che adempleschan las incumbensas delegadas da las vischnancas existan vinavant, e quai fin dus onns suenter che la divisiun dal chantun en regiuns sco corporaziuns dal dretg public chantunal è entrada en vigur. La perioda d'uffizi da las presidentas e dals presidents sco er da lur suppleantas e da lur suppleants dals ulteriurs circuls sa prolunghescha fin al mument da l'aboliziun.

² Fin la fin da l'onn 2016 furman ils districts ils circuls da dretgira per la giurisdicziun civila e penala. Lur posiziun giuridica sa drizza tenor la lescha.

³ A partir dal mument che la divisiun dal chantun en regiuns è entrada en vigur na dastgan vegnir delegadas pli naginas incumbensas als circuls ed a las corporaziuns regiunalas.

⁴ La responsabladad dal stadi per ils circuls, per ils districts e per las corporaziuns regiunalas sco er lur surveglianza è garantidas durant lur entira existenza en la dimensiun ch'era previssa en la constituziun dal chantun Grischun dals 18 da matg 2003 / 14 da settember 2003.

³¹ Acceptada dal pievel ils 23 da settember 2012, entrada en vigur il 1. da mars 2014, ils alineas 2-4 il 1. da schaner 2015; garanzia dals 23 da settember 2013 (Fegl uffizial federal 2013 7827 art. 1 cifra 4 3931)

Tavla da materia

I. Disposiziuns generalas e princips da l'agir dal stadi

Il chantun Grischun	Art. 1
Relaziuns cun la confederaziun, cun ils chantuns e cun l'exteriur	Art. 2
Linguas	Art. 3
Separaziun e limitaziun da las pussanzas	Art. 4
Stadi da dretg	Art. 5
Responsabladad individuala e sociala	Art. 6

II. Dretgs fundamentals e finamiras socialas

Dretgs fundamentals e finamiras socialas	Art. 7
Garanzias da procedura e protecziun legala	Art. 8

III. Dretgs politics

1. En general

Dretg da votar e d'eleger	Art. 9
Princips d'elecziun e da votaziun	Art. 10
Cumpetenzas electoralas	Art. 11

2. Iniziativa dal pievel

Object	Art. 12
Furma	Art. 13
Nunvalaivladad	Art. 14
Procedura	Art. 15

3. Referendum

Referendum obligatoric	Art. 16
Referendum facultativ	Art. 17
Dretg d'urgenza	Art. 18
Dumondas da princip e variantas	Art. 19

4. Partidas politicas

Posiziun	Art. 20
----------	---------

IV. Autoritads e dretgiras

1. En general

Elegibladad	Art. 21
Incumpatibilitads	Art. 22
Perioda d'uffizi	Art. 23
Immunitad	Art. 24
Infurmaziun	Art. 25
Responsabladad dal stadi	Art. 26

2. Il cussegl grond

A. Organisaziun

Cumposiziun ed elecziun	Art. 27
Posiziun da las commembras e dals commembers dal cussegl grond	Art. 28
Publicitad da las sesidas	Art. 29

B. Incumbensas

Princip	Art. 30
Legislaziun	Art. 31
Ulteriuras cumpetenzas legislativas	Art. 32
Surveglianza e surveglianza suprema	Art. 33
Planisaziun	Art. 34
Finanzas	Art. 35
Elecziuns	Art. 36
Grazia	Art. 37

3. La regenza

A. Organisaziun

Cumposiziun	Art. 38
Elecziun	Art. 39
Presidi	Art. 40
Occupaziun accessoricca e represchentanza d'interess	Art. 41

B. Incumbensas

Incumbensas da la regenza	Art. 42
Direcziun da l'administraziun	Art. 43
Cooperaziun en il cussegl grond	Art. 44
Legiferaziun	Art. 45
Finanzas	Art. 46
Ulteriuras incumbensas	Art. 47
Situaziuns extraordinarias	Art. 48

C. Administraziun

Departaments e chanzlia chantunala	Art. 49
Ulteriuras purtadras ed ulteriurs purtaders d'incumbensas publicas	Art. 50

4. Dretgiras

Independenza ed imparzialitad	Art. 51
Finanzas, cooperaziun en il cussegl grond e legislaziun	Art. 51a
Surveglianza da la justia	Art. 52
Publicitad da las tractativas giudizialas	Art. 53
Giurisdicziun civila e penala	Art. 54
Giurisdicziun costituziunala ed administrativa	Art. 55
Ulteriuras autoritads giudizialas sco er autoritads extrajudizialas	Art. 56

5. Diever dals dretgs da cooperaziun en la confederaziun

Cussegl dals chantuns	Art. 57
Referendum chantunal	Art. 58
Iniziativa dals chantuns	Art. 59

V. Structuraziun dal chantun**1. Vischnancas e collavuraziun intercomunala****A. Geners da vischnancas**

Vischnancas politicas	Art. 60
Vischnancas burgaisas	Art. 61

B. Collavuraziun intercomunala e fusiun da vischnancas

Collavuraziun intercomunala	Art. 62
Fusiun	Art. 63
Promoziun da la collavuraziun intercomunala e da fusiuns	Art. 64

C. Posiziun ed organisaziun

Autonomia communal	Art. 65
Organs	Art. 66
Survegianza	Art. 67

2. Regiuns

A. Divisiun dal territori chantunal

Regiuns	Art. 68
<i>aboli</i>	Art. 69

B. Posiziun giuridica ed incumbensas

<i>aboli</i>	Art. 70
Regiuns	Art. 71
<i>aboli</i>	Art. 72

C. Organisaziun e survegianza

<i>aboli</i>	Art. 73
Survegianza	Art. 74

VI. Incumbensas publicas

1. En general

Princips	Art. 75
Cumpetenzza e collavuraziun	Art. 76
Adempliment decentral da las incumbensas	Art. 77
Examinaziun da las incumbensas	Art. 78

2. Garanzia da l'urden public

Urden public e segirezza	Art. 79
--------------------------	---------

3. Planisaziun dal territori, ambient, energia, traffic e telecommunicaziun

Planisaziun dal territori	Art. 80
Protecciun da l'ambient sco er protecciun da la natira e da la patria	Art. 81
Infrastructura	Art. 82
Auas	Art. 83

4. Economia

Politica economica	Art. 84
Regals e monopols	Art. 85

5. Fatgs socials, sanadad e famiglia

Integraziun	Art. 86
Sanadad	Art. 87
Famiglia	Art. 88

6. Formaziun, cultura e temp liber

Formaziun	Art. 89
Cultura e perscrutaziun	Art. 90
Organisaziun dal temp liber e sport	Art. 91

7. Collavuraziun internaziunala

Collavuraziun transcunfinala ed agid umanitar	Art. 92
---	---------

VII. Urden da finanzas

Princips	Art. 93
Cumpetenzas fiscalas	Art. 94
Princips da l'imposiziun da taglia	Art. 95
Gulivaziun da finanzas	Art. 96
Surveglianza da las finanzas	Art. 97

VIII. Stadi e baselgias

Baselgias chantunalas e cumins-baselgia	Art. 98
Autonomia	Art. 99
Cuminanzas religiusas dal dretg privat	Art. 100

IX. Midada da la constituziun chantunala

Revisiun totala e parziala Art. 101

X. Disposiziuns finalas

Entrada en vigur Art. 102

Valaivladad limitada dal dretg vertent Art. 103

Adattaziun da la legislaziun Art. 104

Autoritads e dretgiras Art. 105

Dretgs politics Art. 106

Corporaziuns regiunalas Art. 107

Circuls, districts, corporaziuns regiunalas Art. 108

